

Introducere

De-atâtea ori m-am confruntat cu misterul dragostei și tot n-am reușit să mi-l explic... Magnific și neînsemnat, inaccesibil și profund apropiat, culme și abis, nu-i putem discuta una din laturi fără s-o luăm în seamă și pe cealaltă.

CARL JUNG

Cum să stea doi oameni față în față la psihoterapie, apropierea și intimitatea dintre ei sporind cu fiecare oră de ședință, fără ca, uneori, ei să capituleze dinaintea manifestării firești și depline a iubirii? Și dacă ei cedează tentației, ce se întâmplă?

Atunci când, ca psiholog, am început să-mi imaginez cum aș putea salva o tânără fermecătoare și orfană de mamă; când am început să urzesc povești în mintea mea cu un bărbat atrăgător sau când m-am gândit să bat coclaurile cu o bolnavă de schizofrenie care se credea stăpână peste tot ce începea cu litera B, inclusiv propria-mi persoană — pe scurt, când am avut prima oară surpriza să văd cum mă atașez de anumiți pacienți, am încercat să găsesc o carte care să descrie ceea ce Jung numește laturile opuse ale dragostei. Grija părintească, prietenie, atracție, iubire — unde și-ar avea locul toată această „de inimi deschizătoare

intimitate" (W.B. Yeats) în munca pe care mi-o alesesem? Au fost ușor de găsit cărți care să descrie locul căldurii și al empatiei în psihoterapie, ușor de găsit articole care avertizau împotriva implicării excesive — ba chiar ușor de găsit materiale despre cum poți urî un client —, dar n-am reușit să dau nicăieri peste vreo relatare la prima mână despre dragoste. Unde erau clinicienii care să nu se mai ascundă după deget și să spună „M-am îndrăgostit de pacienta mea" sau „Pe copilul ăsta l-aș lua cu mine acasă" și care să continue apoi prin a întoarce situația pe toate părțile, cu voce tare, și să-mi spună ce s-a întâmplat? N-am reușit să aflu nici cum resimte un client emoțiile intense în cadrul terapiei. Am găsit relatări legate de abuzul sexual, dar care n-aveau nimic de-a face cu dragostea — nici dinspre partea terapeutului, nici dinspre cea a clientului. Nimănui nu-i venea la îndemână, se pare, să abordeze niște întrebări pe care eu le consideram fundamentale pentru psihoterapie.

Inițial, am atribuit această lacună recentului și spectaculosului val de procese și noi acte legislative care aduseseră în atenția publicului credința cvasiunanimă că sexul și hărțuirea sexuală n-au ce căuta în psihoterapie. Conform noilor coduri deontologice, orice comportament care este exploatare din punct de vedere sexual — indiferent dacă se manifestă verbal sau fizic și indiferent dacă e la adresa unui pacient, a unui fost pacient sau a unei rude de-a pacientului — va fi pedepsit. Fiind relativ noi, principiile unei conduite etice se văd interpretate într-o mare varietate de moduri. Unele plângeri sunt luate foarte în serios. În anul 1994, o femeie a obținut suma de 7,1 milioane de dolari în urma unui proces de abuz sexual împotriva unui psihiatru, care i-a întreținut dependența de droguri și a profitat sexual de ea. Altele nu sunt luate în seamă. Acuzațiile la adresa unui psiholog bărbat care, complet

îmbrăcat, s-a urcat pe un pat de spital ca să liniștească o clientă pregătită pentru operație și la adresa unei femei psiholog care purta fuste foarte scurte au fost respinse. Majoritatea reclamațiilor se plasează undeva între aceste două extreme, iar soluționarea se face inconsecvent și stârnește nemulțumiri. Cele mai multe sunt atât de complexe și se bazează pe atât de puține dovezi în plus față de ceea ce s-a spus în cadrul unor ședințe de terapie între patru ochi, încât, de regulă, după ani de luptă prin tribunale, atât acuzatorul, cât și cel acuzat se simt sleiți de puteri și dominați de resentimente. „Sunteți toți niște nemernici", a declarat o femeie care primise 287 000 de dolari ca daune pentru ceea ce pretindea ea că i-a făcut un psihiatru promiscuu. „Într-o zi voi avea destui bani ca să vă castrez pe toți!"¹ „De ce sunt femeile astea atât de înveninate și cu atâta sete de răzbunare?", a întrebat un renumit psihanalist. „S-a transformat într-o adevărată vânătoare de vrăjitoare." „Îmbrățișezi un pacient? Angajează-ți un avocat!", a spus un psiholog care îi instruieste pe doctori cum să profeseze defensiv.

În ciuda resentimentelor din ambele părți, încercarea de-a face curățenie în terapie merge mai departe. Se revocă autorizații de liberă practică, sunt dați în judecată clinicienii, se organizează grupuri de consiliere pentru cei abuzați și, într-un număr crescând de state americane, sunt introduse legi care inculpă drept infracțiune actul sexual cu un client. Dată fiind toată această activitate, nici nu-i de mirare, mi-am spus, că psihoterapeuții evită să discute despre sentimentele de atracție, temându-se că orice recunoaștere din partea lor va fi interpretată drept imorală sau ca un preludiu al comportamentului sancționat de lege.

¹ „Psychiatrists and Sex Abuse", *Boston Globe* (4 oct. 1994), p. 14. (Toate notele, cu excepția celor câtorva semnalate ca atare, îi aparțin autoarei.)

„Atât studenții, cât și terapeuții cu experiență sunt așa de temători în ziua de azi”, a afirmat o doamnă care conferențiază pe tema atracției sexuale, „încât fie pretind că nu există simțăminte erotice, fie consideră că ele reprezintă o eroare terapeutică”.²

Și totuși, în pofida negării, tăcerii, reglementărilor legale și unor procese spectaculoase în sprijinul acestor reglementări, cu siguranță că problema continuă să existe: psihoterapeuții și clienții lor devin uneori prea atașați unii de ceilalți. La urma urmei, așa cum au băgat de seamă milioane de oameni, dragostea nu așteaptă vreo invitație specială ca să dea buzna în viața cuiva. Și așa cum au observat și studiile care cercetează incidența legăturilor nepotrivite doctor-pacient, li se întâmplă la un moment dat în carieră unei ponderi de clinicieni care reprezintă între 3 și 12 la sută din total. Există mai bine de un milion de consilieri psihologici și psihologi clinicieni în Statele Unite. Așa că, unde sunt poveștile lor?

Am pornit în căutarea a ceea ce mă gândeam că va fi o sumedenie de relatări și am găsit două surse: una veche și una recentă. În scrisorile și jurnalele intime ale unor psihanalisti și pacienți care au trăit cu cel puțin treizeci de ani în urmă, am descoperit zeci de descrieri ale unor practici ciudate și potențial exploatare, dar și povești de iubire în toată puterea cuvântului — o dragoste bolnavă, de obicei — cu toată dulceața și mizeria care le însoțesc. De exemplu, Anton Mesmer, ale cărui studii asupra „magnetismului animal” au dus la descoperirea hipnozei, părea să aibă atâta putere asupra pacienților

² Nancy Bridges, „On Loving and Being Loved: Psychodynamic Meanings and Management of Attraction in Psychotherapy”, Cambridge Hospital Seminar, aprilie 1994.

lui, încât Ludovic al XVI-lea a ordonat o anchetă pentru cercetarea acelor metode periculoase care „inflamau” simțurile. Mesmer însuși a devenit atât de subjugat de una dintre paciențele lui, o pianistă oarbă, încât s-a despărțit definitiv de soția lui. Sandor Ferenczi, care-și lăsa pacientele să-l sărute, s-a îndărgostit de o pacientă măritată, pe care ulterior a luat-o de nevastă. (Ba s-a îndrăgostit și de fiica acesteia.) Frieda Fromm-Reichman (psihanalista portretizată în cartea lui Hannah Green *Nu ți-am promis niciodată o grădină de trandafiri*) l-a psihanalizat pe Erich Fromm (ulterior autorul cărții *Arta de a iubi*) și apoi s-a căsătorit cu el. Carl Jung și-a pus una dintre cele mai importante descoperiri pe seama „dragostei lui S. pentru J.”, adică dragostea pe care tânăra pacientă Sabina Spielrein i-a purtat-o timp de peste un deceniu lui Jung, medicul ei însurat. Iar Julius Spier, pentru scurtă vreme studentul lui Jung, a avut o remarcabilă relație amoroasă cu Etty Hillesum, care în mai puțin de doi ani le-a schimbat radical viața amândurora. Lista încurcăturilor amoroase continuă cu alte și alte exemple, cuprinzând toate genurile imaginabile de relație. Între ele, legăturile lui Spielrein și Hillesum sunt deosebit de interesante, fiindcă ambele femei țineau jurnale în care și-au descris amănunțit stările de spirit ce alternau violent între speranță și deznădejde, dar au relatat și despre deznodământul lor. Cu alte cuvinte, atât tratamentul inadecvat, cât și dragostea sunt limpede descrise.

„Am văzut mult prea bine ce însemn eu pentru el”, scria Spielrein, pe-atunci în vârstă de douăzeci și cinci de ani, în urma unei după-amiezi petrecute cu Jung, discutând despre sex, moarte, istorie și schizofrenie. „A fost cea mai mare satisfacție cu puțință. Deci nu sunt o pacientă oarecare, ci una care n-are pereche,